ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА БЕЗПЕКА 20.10.2025 | Микола Капітоненко

Рік безпекових угод: скільки безпеки вони гарантують Україні?

Домовленості зміцнили стійкість України, та їхнє слабке місце – необов'язковість і залежність від політичних циклів в країнах-партнерах

«Нам потрібні безпекові гарантії Сполучених Штатів. Оскільки лише Сполучені Штати зараз можуть говорити з Росією, лише президент Трамп має діалог з Росією, і це дуже важливо», – заявив президент України Володимир Зеленський на брифінгу після нещодавньої зустрічі з президентом США Дональдом Трампом в Білому домі.

Під знаком безпекових угод українська дипломатія воєнного часу провела весь 2024 рік. Майже три десятки подібних домовленостей між Україною та державами-партнерами були формалізовані.

Минув рік – достатній термін для підбиття перших підсумків такого формату «гарантій безпеки». Термін взято в лапки невипадково: безпекові угоди гарантій для України не створюють, принаймні у класичному розумінні цього слова. Вони не передбачають участі у війні на боці України; не є інструментом союзництва або коаліцією. Натомість вони скоріше фіксують на папері наявні вже у 2023 році реалії війни: Захід не може дозволити Україні програти, але хотів би обмежити ризики для себе, зокрема максимально знизивши ризик бути втягненим у війну проти Росії.

Безпекові угоди – це рамки співпраці, що дозволяють мати трохи більше впевненості у намірах, але цей рівень далекий від рівня справжнього союзництва

Безпекові угоди – це рамки співпраці, що дозволяють мати трохи більше впевненості у намірах, але цей рівень далекий від рівня справжнього союзництва; більші обсяги зброї (але ці обсяги не створюють вирішальної переваги) та фінансування, яке, втім, не покриває потреб переведення української економіки у воєнний формат. Ціна порушення взятих на себе зобов'язань за цими домовленостями також навряд чи

буде високою – хоча й не дорівнюватиме нулю.

Принципові рішення про те, як саме управляти допомогою Україні в її опорі російській агресії, були формалізовані у липні 2023 року на саміті НАТО у Вільнюсі. Тодішня американська адміністрація робила ставку на стратегію виснаження Росії та контроль над ескалацією, яка передбачала дозоване постачання озброєнь та грошової допомоги при збереженні дипломатичного тиску на Росію.

Спільного в позиціях США та європейських союзників тоді було більше, ніж зараз; і втілення такої стратегії набуло вигляду безпекових угод. Вони стали для Заходу зручним інструментом стримування російської агресії й взагалі послаблення можливостей Москви дестабілізувати Європу далі. Вони, за великим рахунком, фіксують те, що країни-підписанти робили б і без письмових зобов'язань – бо це відповідає їхнім стратегічним інтересам.

Для України безпекові угоди теж, зрештою, виявились корисними

Для України безпекові угоди теж, зрештою, виявились корисними. Вони дозволили не просто сподіватись на допомогу, але й розраховувати на неї. Зброя, гроші, навчання, оборонна співпраця безпосередньо впливають на стійкість України, дозволяючи їй тримати фронт у війні проти значно більшого противника – з цієї точки зору безпекові угоди виправдали більшу частину сподівань.

Вони також побудували низку «мостів» до майбутніх форматів та ініціатив. Так, програма PURL, яка створена для придбання американської зброї за гроші інших союзників по НАТО, є, по суті, розширенням і конкретизацією безпекових угод. Вона ж покаже й їхні обмеження. Наприклад, оборонні видатки України минулого року сягнули рекордних майже $65 млрд, що складає близько 34 відсотків від українського ВНП. Навіть якщо припустити, що Україна самостійно фінансує половину цієї гігантської суми, то це означатиме, що в рамках безпекових угод та ініціатив на кшталт PURL потрібно щорічно мобілізувати близько $30 млрд за участі партнерів. Зафіксовані на папері зобов'язання роблять це завдання трохи легшим, хоча гарантією не виглядають.

Комплекс безпекових угод можна розглядати і як кроки, що змусили Європу ставитися до війни серйозніше і відіграли свою роль у розробці відповіді на цьогорічні ініціативи Трампа, що ведуть до

перекладання основного тягаря й відповідальності за результат війни на Європу. «Не дати Україні програти» – це мета, яка має численні нюанси, а шлях від риторики у підтримку до масштабного фінансування непростий. Партнери зазвичай повільно втягуються у конфлікти, це поступовий процес. В ньому важливий ланцюг невеликих кроків. Бажання залишитися осторонь великої війни зрозуміле, але не завжди це вдається. Безпекові угоди дали Україні можливість переконати європейців, що частина їхньої репутації, геополітичних інтересів та майбутніх перспектив залежать від результату війни.

У тому форматі, в якому, найвірогідніше, триватиме війна, вирішального значення набуватиме здатність України підтримувати та нарощувати виробництво озброєння та боєприпасів; уникати глибокої економічної та соціальної кризи; зберігати дипломатичну підтримку принаймні на нинішньому рівні. Безпекові угоди не можуть гарантувати виконання цих завдань, але збільшують ймовірність успіху. З урахуванням цього доцільно думати про розширення їхньої географії та посилення механізмів, в тому числі через ратифікацію. Крім того, поки війна триватиме, наголос можна зробити на розгортанні та збільшенні оборонного виробництва, як на території європейських партнерів, так і в Україні. Посилення протиповітряної оборони, зокрема й роль України в захисті Європи проти дронів, також видається перспективним напрямом посилення співпраці.

Виконання угод залежатиме від поточної політичної конфігурації у майже трьох десятках країн, а ця конфігурація буде неодмінно змінюватись із часом

Незважаючи на досягнення, такі як спільні навчання, посилення української ППО та потенціал нарощування виробництва зброї, безпекові угоди не виходять за свої рамки. Найслабше їхнє місце – необов'язковість. Виконання залежатиме від поточної політичної конфігурації у майже трьох десятках країн, а ця конфігурація буде неодмінно змінюватись із часом, і, найвірогідніше, на нашу користь. Формулювання текстів угод сильніше, ніж у Будапештському меморандумі, але й ризик невиконання вищий (за винятком, безумовно, Росії, яка умови меморандуму прямо порушила). Втім, навіть повноцінні гарантії безпеки, якими угоди не є, виконуються із ймовірністю, далекою від стовідсоткової: урок Польщі у 1939 році є для України не менш важливим, ніж урок

Будапешта 1994 року. Не менш повчальною є й загальна статистика виконання безпекових зобов'язань державами за останні десятиліття: обов'язки за пактами про ненапад та оборонними союзами виконувались далеко не завжди.

Поступово вибудовуються контури моделі, в якій Україна житиме після завершення активної фази війни. Подальше стримування Росії вимагатиме мобілізації суспільства й вбудовування України в європейську безпеку, імовірніше, у вигляді «буфера-форпоста». Така модель потребуватиме підтримки виснаженої й послабленої України з боку Заходу, але така підтримка буде обмеженою й обставленою різними умовами. Цей формат буде далеким від омріяного Україною членства в НАТО, але кращим, ніж те, що було до 2022 року. Безпекові угоди є кроком на шляху до цього. Вони не гарантують безпеки, але роблять внесок у стримування, знижуючи ймовірність наступної війни.

Микола Капітоненко
Київ

Кандидат політичних наук Микола Капітоненко (Mykola Kapitonenko) – доцент Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, директор Центру досліджень міжнародних відносин. Член Громадської ради при Комітеті з міжнародних відносин Верховної Ради України. Редактор журналу *UA: Ukraine Analytica*, автор понад 70 наукових статей. Основна сфера інтересів – міжнародні конфлікти та зовнішня політика України.